

Fastställd 2017-04-20

Kontroll av information på förpackade livsmedel

Rapport från läns gemensamt kontrollprojekt 2016

Sammanfattning

Under 2016 har samverkan i livsmedelskontrollen i Stockholms län genomfört ett kontrollprojekt där informationen på färdigförpackade livsmedel har kontrollerats. Syftet har varit att kontrollera märkningen i hela livsmedelskedjan och genom detta främja samarbetet mellan kontrollmyndigheterna och att göra bättre och mer likartade kontroller av livsmedelsinformation.

Projektet utfördes med stöd av läns gemensamma riktlinjer som kommunerna enats om, detta för att göra så enhetliga bedömningar som möjligt. Dessa har även fungerat som ett hjälpmedel vid konstaterade brister och sanktionering.

I projektet kontrollerades totalt 367 stycken färdigförpackade livsmedel. Resultatet av kontrollerna visar att 72 % var utan avvikelse. Femton procent av kontrollerna påvisade otillåten märkning. I de flesta av dessa kontroller har verksamhetsutövaren självmant åtgärdat avvikelserna men vid fem kontroller har sanktioner som förbud eller föreläggande har används.

Bakgrund

Den 13 december 2014 började Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) nr 1169/2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna (Informationsförordningen) att tillämpas. Förordningen kompletteras av livsmedelsverkets föreskrifter om livsmedelsinformation (LIVSFS 2014:4) samt flera EU-förordningar som reglerar olika specialområden som t.ex. ursprungsmärkning, närings- och hälsopåståenden. Dessa förordningar reglerar tillsammans den information som konsumenterna ges om livsmedel i samband med att livsmedlet köps.

Livsmedelsinformation innebär inte bara den märkning som står på livsmedel utan också annan information som ges vid försäljningstillfället som hyllkantsmärkning och reklam som ges i anslutning till försäljning.

Enligt informationsförordningen är syftet med tillhandahållande av livsmedelsinformation att uppnå hög skyddsnivå för konsumenternas hälsa, ge konsumenterna möjlighet till informerade val och använda livsmedel på ett säkert sätt.

Huvudansvaret för märkningen av livsmedel finns hos tillverkaren eller den som har släppt ut livsmedlet på marknaden inom EU. Även senare handelsled har ansvar för märkning, i detaljhandelsledet får inte livsmedel som är uppenbart felmärkta säljas även om märkningen utformats i tidigare handelsled.

Gemensam kontroll i MSL

För att främja ett gemensamt arbetssätt och likvärdiga bedömningar vid kontroll av livsmedelsinformation togs en gemensam plan för kontroll av märkning och information för livsmedel samt ett hjälpmedel för tillämpning av sanktioner vid denna typ av kontroller fram. Planen tydliggör hur länet ska utföra informationskontroll på ett riskbaserat och effektivt sätt. Planen reglerar vilken typ av kontroll som ska göras i vilken del av livsmedelskedjan. Detta projekt har planerats och genomförts med den gemensamma planen som grund.

Syfte

Syftet med projektet har varit att göra fler, bättre och mer likartade kontroller av livsmedelsinformation inom länet. Inom projektet har det också funnits en målsättning

att främja samarbetet mellan länets kommunala kontrollmyndigheter på livsmedelsområdet.

Det arbetssätt som eftersträvades för att uppnå syftet var samverkan och enhetliga informationskontroller på färdigförpackade livsmedel utifrån prioriterade kontrollområden tillsammans med vägledning i kontrollmetodik. Projektet fokuserade på märkning av färdigförpackade livsmedel och där felaktig information upptäcktes skulle kontrollmyndigheten följa upp att felaktigheterna åtgärdats av livsmedelsföretagen.

Genomförande

Den gemensamma planen innehåller länsgemensamma prioriteringar inom kontroll av livsmedelsinformation och en vägledning i vilka metoder som ska kunna användas vid informationskontroller för färdigförpackade livsmedel.

I planen har vissa kontrollområden prioriterats. Vid val av prioriterade kontrollområden har hänsyn tagits i jämförelse mellan tidigare nationella märkningsföreskrifterna (LIVSFS 2004:27) och nya delar i informationsförordningen. Hänsyn har även tagits till hur informationen på produkterna kan påverka användningen och förvaringen av livsmedlen utan att produkten blir hälsovådlig för konsumenten.

Prioriterade kontrollområdena har valts utifrån följande 4 faktorer:

1 Hälsoaspekter

Kontroll av information på ett livsmedel som kan påverka hälsan på ett negativt sätt är den del av kontrollen som är mest prioriterad. Konsumenter som har intolerans eller allergi mot livsmedel ska kunna göra informerade val.

2 Ekonomisk vinning

Ekonomisk vinning och allvarligt vilseledande är andra prioriterade delar av kontrollen som utgår från att konsumenten inte ska bli vilseled av informationen på ett livsmedel.

Ekonomisk vinning handlar framför allt om att presenterade innehållet i livsmedlet också finns i livsmedlet och inte har bytts ut helt eller delvis mot en billigare råvara.

3 Allvarligt vilseledande

Allvarligt vilseledande är i stort detsamma som ekonomisk vinning med den skillnaden att påståendet om informationen för livsmedlet inte är riktiga. Konsumenten ska kunna välja ett livsmedel utifrån informationen om ett ursprung eller påstådd hälsoeffekt.

4 Stor spridning

Den sista faktorn är stor spridning som har att göra med hur många konsumenter ett livsmedel når. Ett livsmedel som når många konsumenter behöver en mer detaljerad granskning och kontroll av information till livsmedlet.

Bristande efterlevnad

I den gemensamma planen finns även tillämpning av sanktioner beskrivna. Dessa kan användas då brister eller allvarliga brister i informationen konstateras, eller när livsmedelsföretagaren inte vidtar åtgärder frivilligt.

Genomförande av kontroller

Projektet inleddes med en kick-off som introducerade de deltagande inspektörerna i projektet. För att underlätta kontrollerna togs checklistor med en tillhörande hjälpreta fram där tydliga instruktioner och stöd för bedömning fanns.

Effektiv kontroll av livsmedelsinformation sker bäst hos det företag som ansvarar för utformningen av märkningen, så som huvudkontor, importörer och tillverkare, inklusive butiker och restauranger som säljer förpackade livsmedel och som själva har valt att märka produkterna. Kontroll av märkning och information i butiker som inte märker eller förpackar livsmedel själva ska ha ett tydligt syfte för att vara effektiv. För att säkerställa detta har ett gemensamt arbetssätt för prioritering av kontroll i livsmedelskedjan fastställts i den gemensamma planen. Syftet med detta är att rätt kontroll ska göras i rätt led.

Livsmedelskedjan har delats upp i delområden A till D utifrån ansvar för informationen på färdigförpackade livsmedel.

- Delområde A representeras av tillverkare (producent), huvudkontor och butiker/restauranger som förpackar och märker färdigförpackade livsmedel.
- Delområde B representeras av importörer.
- Delområde C representeras av matmäklare och grossister.
- Delområde D som representeras av butiker och andra försäljningsställen som säljer färdigförpackade livsmedel.

Inom varje delområde finns faktorerna hälsoaspekter, ekonomisk vinning, allvarligt vilseledande och stor spridning med som sedan kompletteras med stöd och hjälp till tillvägagångsätt för hur kontroll kan utföras.

Checklistor (bilaga 2) och en användarhjälp kallat ”hjelpreta för inspektion” (bilaga 3) har tagits fram särskilt för detta projekt.

Deltagande kommuner

Följande kommuner har deltagit i projektet:

Botkyrka, Danderyd, Huddinge, Järfälla, Lidingö, Miljökontoret Södra Roslagen, Nacka, Nyköping, Sigtuna, Södertörns Miljö- och Hälsoskyddsförbund (SMHOF), Solna, Stockholm, Sundbyberg, Södertälje, Vallentuna, Värmdö och Österåker.

Resultat

Majoriteten av kontrollerna på färdigförpackade livsmedel har skett i den del av handelsledet där konsumenten kan köpa livsmedlet d.v.s. i detaljhandel och då främst i butiker. En tredjedel av kontrollerna utfördes i tillverkningsledet. Tio procent av kontrollerna gjordes vid importörer, grossister och matmäklare. Kommunerna har själva bestämt vilka livsmedelsföretag som ska ingå i projektet, eftersom typen av livsmedelsföretag kan variera i de olika kommunerna. Det har även bidragit till större spridning i urvalet av produkter som har kontrollerats. Anledningen att förhållandevis få importörer, grossister och matmäklare kontrollerades är att det finns relativt få av dessa objekt.

I projektet kontrollerades totalt 367 stycken färdigförpackade livsmedel. Resultatet av kontrollerna visar att 72 % var utan avvikelse. Femton procent av kontrollerna påvisade otillåten märkning. I de flesta av dessa kontroller har verksamhetsutövaren självmant åtgärdat avvikelserna men vid 5 kontroller har sanktioner som förbud eller föreläggande används. Ett föreläggande var riktat mot en matmäklare och gällde framhävnings av bl.a. ingredienser som är allergena. De övriga sanktionerna var riktade mot butiker.

I 12 % av de inrapporterade kontrollerna i projektet har det rapporterats att avvikelser finns i informationen, men igen åtgärd har genomförts. Den främsta orsaken till detta är troligen att man planerat att följa upp bristen vid nästa ordinarie kontroll, men att denna kontroll utförts efter att projektet avslutats.

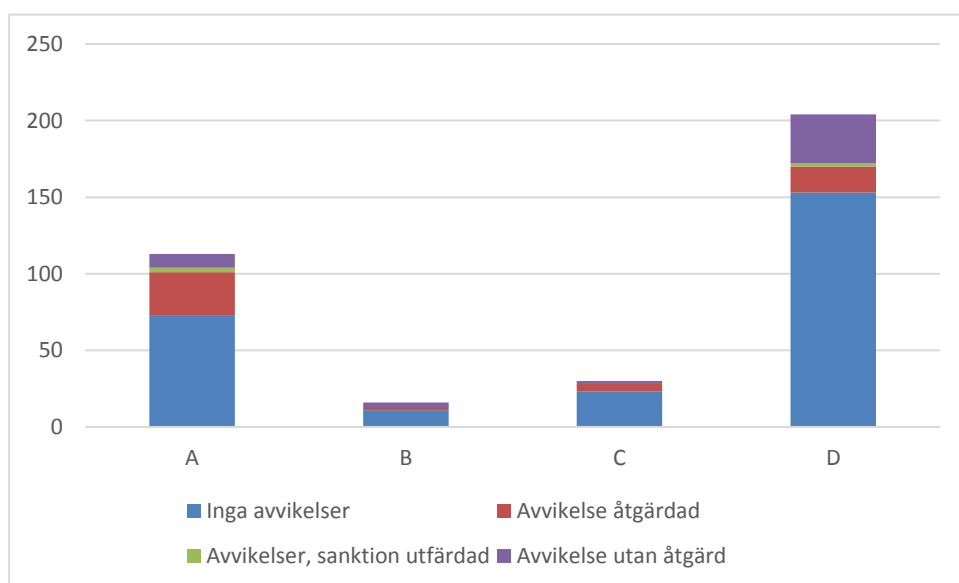

Bild 1. Antal kontroller i respektive kategori med andelen avvikelser.

- A. Tillverkare, huvudkontor och butiker/restauranger som förpackar och märker färdigförpackade livsmedel
- B. Importörer
- C. Matmäklare och grossister
- D. Butiker och andra försäljningsställen som säljer färdigförpackade livsmedel

Resultat utifrån checklistorna med avvikelser och sanktioner

Producenter, Huvudkontor och detaljhandel som själva förpackar och märker livsmedel

Totalt antal produkter	<u>114</u>
Antal Producenter	25
Totalt antal informationskontrollerade produkter	35
Produkter utan avvikelser	23
Produkter med avvikelser som åtgärdade självmant av företaget	7
Produkt med avvikelser som åtgärdats av företaget efter sanktion	1
Produkt med avvikelser noterad utan åtgärd. Inga sanktioner utfärdats	4
Antal Huvudkontor	9
Totalt antal informationskontrollerade produkter	16
Produkter utan avvikelser	11
Produkter med avvikelser som åtgärdade självmant av företaget	4
Produkt med avvikelser som åtgärdats av företaget efter sanktion	0
Produkt med avvikelser noterad utan åtgärd. Inga sanktioner utfärdats	1
Antal Butiker	45
Totalt antal informationskontrollerade produkter	59
Produkter utan avvikelser	41
Produkter med avvikelser som åtgärdade självmant av företaget	15
Produkt med avvikelser som åtgärdats av företaget efter sanktion	0
Produkt med avvikelser noterad utan åtgärd. Inga sanktioner utfärdats	3

Importörer

Totalt antal produkter	<u>16</u>
Antal Importörer	14
Totalt antal informationskontrollerade produkter	16
Produkter utan avvikelser	11
Produkter med avvikelser som åtgärdade självmant av företaget	2
Produkt med avvikelser som åtgärdats av företaget efter sanktion	0
Produkt med avvikelser noterad utan åtgärd. Inga sanktioner utfärdats	2

Grossist/matmäklare

Totalt antal produkter	<u>30</u>
Antal Grossister	13
Totalt antal informationskontrollerade produkter	21
Produkter utan avvikelser	15
Produkter med avvikelser som åtgärdade självmant av företaget	4
Produkt med avvikelser som åtgärdats av företaget efter sanktion	0
Produkt med avvikelser noterad utan åtgärd. Inga sanktioner utfärdats	2
Antal Matmäklare	9
Totalt antal informationskontrollerade produkter	9
Produkter utan avvikelser	8
Produkter med avvikelser som åtgärdade självmant av företaget	1
Produkt med avvikelser som åtgärdats av företaget efter sanktion	0

Butiker m.fl. som säljer färdigförpackningar med livsmedel

Totalt antal produkter	<u>207</u>
Antal Butiker	109
Totalt antal informationskontrollerade produkter	205
Produkter utan avvikelser	152
Produkter med avvikelser som åtgärdade självmant av företaget	19
Produkt med avvikelser som åtgärdats av företaget efter sanktion	2
Produkter med avvikelser som inte åtgärdats av företaget efter sanktion	1
Produkt med avvikelser noterad utan åtgärd. Inga sanktioner utfärdats	31
Antal restauranger	2
Totalt antal informationskontrollerade produkter	3
Produkter utan avvikelser	3

Diskussion

En förutsättning för att kontrollmyndigheten ska ha möjlighet att förhindra att felaktigt märkta livsmedel släpps ut på marknaden är att de upptäcks. Inom detta projekt har märkningen av ett stort antal livsmedel kontrollerats vilket är positivt även om det vore bättre om en större del av kontrollerna hade utförts i det handelsled som märkningen utformas.

Andelen avvikelser som konstaterats var ungefär det antal som förväntades innan projektet men andelen sanktionsbeslut var lägre än förväntat. Resultaten av projektet visar att det vid 367 kontroller enbart skrivits 5 sanktionsbeslut varav ett riktats till verksamhetsutövare som utformar märkningen. Detta tyder på att få allvarliga brister konstaterats under projektet men orsaken kan också vara att sanktionsbeslut använts i för låg utsträckning. Det är möjligt att det bland de kontroller där avvikelser rapporterats men ingen åtgärd vidtagits kan komma att fattas fler sanktionsbeslut som inte varit känt vid rapportering av detta projekt.

En av de stora vinsterna med projektet är att en stor del av kontrollen utförs på ett likvärdigt sätt. Inspektörerna ges möjligheten att göra likvärdiga bedömningar och samverka när det behövs. Detta ger kontrollen trovärdighet hos företagen som kontrolleras. Det har även varit ett uppskattat sätt att ge inspektörerna i länet en introduktion och utbildning i ett relativt nytt lagstiftningsområde.

Det är positivt att en stor andel kontrollerade produkter inte hade några avvikelser alls. De avvikelser som dock konstaterades kan dels kopplas till de förändringar som har gjorts i lagstiftningen, t.ex. de nya reglerna för framhävande av allergener. Det är även vanligt med avvikelser på vissa områden där lagstiftningen inte har förändrats, då kanske främst på svensk märkning.

Kontrollen av märkning och information på livsmedel behöver fortsätta utvecklas då lagstiftningen fortfarande är relativt ny. Kontrollmyndigheterna behöver fortsätta kontrollera hela kedjan, och ör detta behövs fortsatt samverkan, både för effektiv kontroll över kommungränserna, men även för likvärdiga bedömningar. Projektet visar även att det finns utrymme att bli ännu bättre på att jobba med sanktioner för att säkerställa att avvikelser åtgärdas.

Kontakt

Frågor besvaras av projektgruppen:

Johan Rådal johan.radal@stockholm.se

Sanna Wallje Pettersson sanna.wallje.pettersson@stockholm.se

Rapporten godkändes vid miljöchefsträffen för Stockholms län 2017-04-20.